

INSTITUT DRUŠTVENIH NAUKA
Centar za ekonomska istraživanja

**(ANTI)LIBERALIZAM
I EKONOMIJA**

BEOGRAD, 2014

Uređivački odbor:

Dr Veselin Vukotić

Dr Danilo Šuković

Dr Mirjana Rašević

Dr Slobodan Maksimović

Dr Vladimir Goati

Izdaje:

Centar za ekonomska istraživanja Instituta društvenih nauka

Za izdavača:

Dr Danilo Šuković

Izdavanje ove knjige finansijski su pomogli:

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja

Štampa:

Newpress, Smederevo

Tiraž:

400

ISBN: 978-86-7093-152-7

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

330.82(082)

338.1(082)

336.76(082)

(ANT)LIBERALIZAM i ekonomija /
[uređivački odbor Veselin Vukotić ... [et
al.], - Beograd : Institut društvenih nauka,
Centar za ekonomska istraživanja, 2014
(Smederevo : Newpress). - 424 str. : graf.
prikazi, tabele ; 24 cm

"Tradicionalni naučni skup Centra za
ekonomska istraživanja..." --> str. [425]. -
Tiraž 400. - Str. 7: Predgovor / Danilo
Šuković. - Napomene i bibliografske reference
uz tekst. - Bibliografija uz svaki rad.

ISBN 978-86-7093-152-7

1. Вукотић, Веселин [члан уредничког одбора]

а) Либерализам - Зборници б) Привредни

развој - Зборници с) Тржиште - Зборници д)

Глобализација - Зборници

COBISS.SR-ID 207396108

© 2011. Institut društvenih nauka – Centar za ekonomska istraživanja

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne može biti reprodukovan, presnimavan ili prenošen bilo kojim sredstvom, elektronskim, mehaničkim, za kopiranje ili na bilo koji drugi način, bez prethodne saglasnosti izdavača.

NASILJE DOMINACIJE I BOGAĆENJA: NEOLIBERALNA ILI SOLIDARNA EVROPA²

Apstrakt

Surove imovinske nejednakosti su najveći izazov za današnji svet koje mogu dovesti do ozbiljnih poremećaja u odnosima kako među državama, tako i unutar njih, uz mogućí porast nasilja i nepredvidivih scenarija. Globalizam je iznuren, a Evropa je dostigla kritičnu tačku razvoja. Pred Evropom je ili moguća dezintegracija ili prilika da ostvari mnogo dublju unutrašnju integraciju. Kao i uvek kada je bila u recesiji ili krizi, tako i sada, Evropa mora da se okrene razvoju, mora da podstiče one sektore koji su zalag za sigurnu budućnost, obrazovanje, nauku, socijalno odgovorne države. Ona ne sme isključivo da se usmeri na sasecanje deficita i na mere štednje i mora da ulaže u inovacije u infrastrukturu, u rast i razvoj. Istovremeno mora da održi i razvija evropski ekonomski i socijalni model kome teže milioni ljudi u svetu. Treba da povede više računa o svojim troškovima, da se prilagodi vremenu, ali nikako ne sme da izgubi ono što je njena suština, ravnopravnost, pravda, socijalnu sigurnost, solidarnost. U radu se upozorava na strukturalnu postojanost nasilja, kristaliziranog u ekonomskim i političkim odnosima, manifestovanog u pojavnim oblicima pretećeg nasilje neoliberalizma. Kao vizija Evrope evropskih građana u radu se predstavljaju dve suprotstavljene opcije i zaključuje se argumentima u prilog neophodnosti solidarnosti.

Ključne reči: Strukturalno nasilje, nezaposlenost, korupcija, dužička kriza, Sjedinjene države Evrope, anti-evropsko raspoloženje, relativna konačnost evropskog projekta, regionalni separatizmi

VIOLENCE OF DOMINATION AND ACQUISITION OF WEALTH: NEO LIBERAL EUROPE OR EUROPEAN SOLIDARITY

Abstract

Cruel material inequalities are the most challenging issue for the current world. They could lead to serious disturbances in relations among states, but also could lead to increasing violence within state borders and various other violent screenplays. Globalism is exhausted, and Europe reaches the critical peak of its development. therefore, Europe faces possible disintegration from one hand side, but from the other hand side, it faces also possible deeper internal integration. As always during recession and crisis times, Europe should turn to development which carries hopes in better, secure future, education, sciences, and more socially responsible states. Europe should not aim exclusively to cutting deficit and its aim should not be only saving measures, because it should invest in innovation, infrastructure, in growth and development. In the same time, it should be maintained and developed so called European social model, admired by the millions through all over the world. It should take proper care on its expenditures, to adjust it to the times, but should never lose what is the real European gist: equality, justice, social security, solidarity. In this article there are warning to structural violence, crystallized in very political and economic relationships, manifested in appearances of threatening neo liberal violence. Europe in vision of European citizens is presented by confrontation of the two options, disintegration and more integration. The conclusion mainly indicated solidarity as a key value for further development.

Keywords: structural violence, unemployment, corruption, debt crisis, United States of Europe, anti European attitudes, relative limits of EU projects, regional separatisms

1 Naučna savetnica Instituta društvenih nauka Beograd

2 Ovaj tekst je nastao kao deo projekta na kome je autorka angažovana: Društvene transformacije u procesu evropskih integracija - multidisciplinarni pristup, koji je finansiran od strane Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj u periodu 2011-4, br. III 47010.

UVOD

U javnom diskursu, pogotovo medijskim političkim, društvenim i ekonomskim analizama, pod pojmom nasilje označava se samo fizičko, individualno, personalno nasilje, pri čemu se uglavnom previda postojanje strukturalnog nasilja³. Potrebno je dakle da se uoči da osim direktnog nasilje, gde postoji nasilnik, počinitelj, kao akter nasilja, postoji strukturalno nasilje bez pojedinca kao neposrednog, individualnog aktera koji ga čini, gde se kao uzročnici nalaze institucije ili ekonomski odnosi i sistemi, koji nisu uvek vidljivi kao uzročnici nasilja. Zbog tog početnog previda, previđaju se dalje posledice, npr. da strukturalno, ekonomsko nasilje itekako proizvodi žrtve, koje uzrokuje specifične organizacione ili društvene strukture ili jednostavno rečeno, uslovi života.

Previđanje strukturalnog nasilja potiče najviše iz činjenice da su ti odnosi obično ne samo ustaljeni, već i zakonski i moralno legitimni. Ali u današnjem transparentnom svetu bogati više nisu siromašnima nepoznanica i izgubili su povlasticu da sve poriču⁴, pa se legitimitet neoliberalnih kapitalističkih društvenih odnosa sve više i sve češće dovodi u pitanje, i sve više je jasno identifikovan kao domen dugotrajno prisutnog nasilja, koje se može označiti pojmom Etijena Balibara, „kristalizirano, stabilizovano društveno nasilje“⁵. Nasilje u svim formama, rat, agresija, rasizam, represija, dominacija, ugrožavanje sigurnosti, u formi brutalnog razbuktavanja ili tinjajuće pretnje, nasilje ili nasilja su danas samo direktna posledica toga stabilnog prisustva nasilja⁹.

Strukturalno nasilje se osniva na sistematskim načinima na koji postojeće društvene strukture i institucije nanose štetu ljudima sprečavajući ih da zadovolje svoje osnovne egzistencijalne potrebe. Po Johanu Galtungu⁶ koji je proučavao diferencirane oblike nasilja, pod manifestnim formama strukturalnog nasilja se podrazumeva naročito institucionalizovani rasizam, seksizam, etnocentrizam, adultizam, nacionalizam, heteroseksizam, elitizam, a tu su i ekstremne manifestacije liberalnog kapitalizma (da li samo njega?) kao što su institucionalna korupcija, masovna nezaposlenost, dugotrajna recesija, dužnička kriza, predatorsko, beskrupulozno bogaćenje, koji se svi u uzročnom smislu zasnivaju zapravo na nepravednoj podeli društvenog bogatstva.

Treba takođe identifikovati i tzv. kulturalno nasilje pod kojim pojmom se podrazumevaju ideologije, uverenja, tradicije i razrađeni sistemi kojim se opravda postojanje strukturalnog nasilja kao neizbežnog, koji omogućuju i opravdavaju kako personalno tako i strukturalno nasilje⁷. Interesantno, još je i Marks ukazivao da se nasilje može ukoreniti i u društvenim strukturama i odnosima, da putem državnog i društvenog poretka prodire u političke i socijalne odnose. Ta povezanost je po njemu, nastala iz prvobitne akumulacije i procesa eksproprijacije proizvođača, ili iz kako bi rekla Roza Luksemburg, iz „blata i krvi“, i nastavila se tokom čitave političke istorije kapitala i njegove vladavine nad društvenim odnosima, podjednako u vidu „despotizma fabrike“ ili u vidu „rezervne armije“ (masovne nezaposlenosti), što su dva pola proleterskog stanja⁸.

Strukturalno/kulturalno i direktno nasilje su u visokom stepenu međuzavisnosti jer strukturalno nasilje neizbežno proizvodi konflikte i vrlo često direktno nasilje, uključujući porodično i rasno nasilje, ulične nemire, vandalizam i huliganizam, zločine mržnje, terorizam, genocid,

3 Personalno nasilje postoji kada se žrtve i počinitelji mogu sasvim jasno definisati. To je nasilje tipa „jedan na jedan“, sa identifikabilnim stranama počinioca nasilja i žrtava.

4 Mojsi D., 2012, Geopolitika emocija, Kako kulture straha, poniženja i nade utiču na oblikovanje sveta, Clio, Beograd, str 27.

5 Balibar E., 2011, Nasilje i civilnost, Centar za medije i komunikacije, Beograd, Multimedijalni institut, Zagreb, str 13.

6 Galtung J., A Theory of Civilization – Overcoming Cultural Violence <http://www.transcend.org/tup/index.php?book=22>

7 Galtung J., A Theory of Conflict <http://www.transcend.org/tup/index.php?book=20>

8 Balibar, op. ci. 17.

gradanske i međudržavne ratove. Ignorisanje ili ravnodušnost prema strukturnom nasilju savremenih ekonomskih odnosa ravno je odsustvu empatije, što je pak, sa svoje strane, po istaknutom teoretičaru nasilja Sajmonu Baronu Koenu, jedno od glavnih motivacionih uzroka nasilja svih vrsta⁹.

PRETEĆE NASILJE NEOLIBERALIZMA

Surove imovinske nejednakosti predstavljaju najveći izazov za današnji svet i Evropsku Uniju takođe, jer mogu dovesti do ozbiljnih poremećaja u odnosima kako među državama, tako i unutar njih, uz moguću porast nasilja unutar i među državama, kao i raznih nepredvidivih scenarija¹⁰. Tome doprinosi i korupcija koja razara poverenje u demokratiju i da isušuje resurse legalne ekonomije. Obim korupcije u Evropi „zaustavlja dah“ i ekonomiju EU košta najmanje 120 milijardi evra godišnje, saopštila je Evropska komisija. Najveću odgovornost za borbu protiv korupcije unutar EU imaju nacionalne vlade a ne institucije¹¹. U najrazvijenijem delu kontinenta vlada ekonomska kriza, nezaposlenost, nedostatak perspektive za mlade i smanjenje socijalnih davanja¹².

Dužnička kriza. Započela u Grčkoj u martu 2010, testirala je granice mogućnosti mehanizma koordinacije ekonomske politike EU. Kriza je, takođe, naterala na opsežnije preispitivanje celokupne organizacije evrozona¹³. Dužnička kriza u evrozoni najveća je pojedinačna pretnja ionako skromnom oporavku globalne privrede. Povećava se rizik od začaranog kruga sve veće zaduženosti država, slabih bankarskih sistema, preterane fiskalne konsolidacije i usporavanja privrednog rasta. Takođe, povećava se rizik od začaranog kruga sve veće zaduženosti država, slabih bankarskih sistema, preterane fiskalne konsolidacije i usporavanja privrednog rasta.

Nezaposlenost. Agresivni neoliberalizam otpuštanja je prisutan praktično svuda u evrozoni, ali možda najviše u Grčkoj i Španiji. Formiranje lista za otpuštanje 12.500 državnih službenika u 2013, odnosno 15.000 do kraja 2014. godine u Grčkoj¹⁴. A u Španiji, prvi put od ukidanja diktature generala Franka 1975, je bez posla više od šest miliona ljudi. Gotovo trećina nezaposlenih Španaca bez posla je više od dve godine. Među 17,4 miliona domaćinstava u Španiji, dva miliona porodica nema nijednog radno sposobnog člana koji privređuje. Šokantan je raskorak između pada životnog standarda stanovništva i osetnog oporavka finansijskog sektora, potpomognutog masivnim ulivanjem sredstava iz inostranstva kao pomoći oporavku banaka¹⁵.

Kritike i porast antievropskog raspoloženja. Jačaju kritike neoliberalne diktature kapitala, i sa njim neraskidivo povezanog nacionalizama i religijskog ekstremizama širom sveta, u Evropi takođe. Ističe se da su od neoliberalnog koncepta ekonomije „oslobođene stega“ profitirali samo tajkuni, političari i multinacionalne kompanije. Nije važno da li ti profiteri neoliberalizma ideološki pripadaju levom centru ili desnom centru, jer rade na potpuno isti način. Evropskim državama upravlja nekadašnja oligarhija koja brani kapital pa se postavlja pitanje koliko je u toj diktaturi neoliberalnog kapitala ostalo mesta za demokratiju. Mnogi mladi ljudi su razočarani i ne žele više da glasaju i time daju legitimitet onima koji imaju mnogo novca a malo skrupula, bogatašima, korumpiranim političarima i bankarima¹⁶. Kritike dolaze i iz Nemačke u kojoj jača

9 Baron Koen S., Psihologija zla, 2012, Beograd, Clio. Opominjući na opasnost od eskalacije nasilja kome se niko ne suprotstavlja, autor smatra da to običnim ljudima oduzima sve što je ljudsko, lako ih uvodeći u zločin, čime se po njemu otvaraju vrata masovno počinjenom nasilju i uništenju velikog broja ljudskih života. Ili kako on kaže, „Put do Aušvica bio je popločan ravnodušnošću“.

10 Pavlović-Stamenić J., Merkelova: Grčku nije trebalo pustiti u evrozonu, Politika, 29.08.2013

11 Korupcija EU košta 120 milijardi evra godišnje, Politika, 03.02.2014.

12 Anojčić I., Gradani više žele EU nego što veruju u nju, Politika 26 avgust 2013, 7

13 Ren O., Kriza je ojačala Evropsku uniju, Blic, 27. 06. 2012.

14 Pavlović-Stamenić J., Neizvestan dogovor Grka sa „trojkom“, Politika, 06.07.2013

15 Vujić T., Bez posla 6,2 miliona Španaca, Politika, 26.04.2013.

16 Radičević N., Razgovor nedelje: Tarik Ali, pisac. Evropa je mrtav kontinent, Politika, 10.11.2013.

strah Nemaca od preliivanja ekonomske krize iz drugih zemalja evrozone u Nemačku, na koju mogućnost ukazuje galopirajući rast energenata i prehrambenih namirnica kao indicije da inflacija kuca i na nemačka vrata¹⁷.

U toj ekonomskoj i političkoj situaciji, i levica i desnica kritikuju EU, ali to su različite kritike. Levica kritikuje kapitalizam, desnica multikulturalizam. Levica nije protiv zajedničkih ekonomskih strategija, nego protiv neoliberalne Evrope. Nije protiv nacije, nego protiv autoritarnog nacionalizma¹⁸. Ali kritika levice teško da ima jači uticaj jer je lažni sukobi oko identiteta raspirivani sa desnice, više od 20 godina marginalizuju levicu, čineći tako kapitalizam neupitnim. U toj situaciji protest protiv socijalne bede se uspešno preusmerava u protest protiv navodne nacionalne neslobode, a zahtev za pravednijom preraspodelom bogatstva, ne retko se transformiše u politički i nacionalistički separatizam. Naročito su glasne kritike strategije „stezanja kaiša” jer drakonsko sasecanje budžeta, ne doprinosi smirivanju tržišta niti podstiče na investicije¹⁹. Kresanja budžeta i deficita bez obzira na trenutnu ekonomsku situaciju²⁰ nije donelo rezultate: pokazalo se da su u pravu bili ekonomisti, među kojima je najviše citiran nobelovac Pol Krugman da stroga budžetska štednja u depresiranoj ekonomiji samo pogoršava situaciju. Nemački slogan po kome „ne postoji alternativa štednji“ zamenjen je zato sa sloganom „nema garancija bez odgovornosti”, čime se jasno aludira na uspostavljanje nezavisne kontrole banaka²¹.

Ekonomska situacija koja nemilosrdno pogađa milione evropskih građana glavna je linija sučeljavanja pristalica politike opšte državne štednje, po cenu besposlice i recesije koju zastupaju lideri evropske grupacije Bilderberg grupe sa jedne, i ideologa stranaka evropske građanske levice, sa druge strane²².

MOĆ IZ SENKE (MOŽDA) U FUNKCIJI REVITALIZACIJE EVROPE

Bilderberg grupa je neformalni klub moćnika koje često nazivaju vladarima sveta u senci i koja čini „kolevku Evropske zajednice“ (1992. preimenovana u Evropsku uniju)²³. Ta grupa je zapravo postala neka vrsta svetske vlade u senci, okuplja monarhe, aktuelne premijere i ministre najmoćnijih država, profesore i bivše lidere u svetu, ali i za širu javnost sasvim anonimne ljude. Sastanci članova Bilderberga, na kojima se navodno dogovaraju pravci u kojima će se kretati svetska politika i ekonomija, svake godine izazivaju pažnju medija, ali procureli podaci su po običaju strogo kontrolisani, jer je rad te grupe obavijen velom tajne. U okviru grupe se u stvari i ne glasa, niti donose bilo kakve odluke, ne postoje zapisnici, niti deklaracije. Učesnici sebe smatraju intelektualnim klubom koji insistira na privatnosti. Zapravo, Bilderberg grupa bila je donedavno dobro čuvana tajna. „Bilo bi nemoguće da razvijemo plan za svet da smo bili izloženi publicitetu“, rekao je jednom prilikom Dejvid Rokfeler, jedan od uticajnijih članova²⁴. Predstavnici zemalja Zapadnog Sveta su, tokom perioda hladnog rata, izgradili usku saradnju da bi se zaštitili od komunističke opasnosti. Ova saradnja se fokusirala na ključni cilj: osigurati da SAD, Kanada i Zapadna Evropa zadrže globalnu kontrolu nad preostalim delom sveta.

17 Kazimirović M, Nemci se plaše krize, Politika, 14.08.2013.

18 Kuljić T, Levi i desni evroskepticizam, Politika, 07.02.2013.

19 Šuvaković Z, Francusko proleće u evropskoj politici, Politika, 08.05.2012

20 Mišić M., Evropske izborne lekcije Americi, Politika, 09.05.2012.

21 Stojković J., Kako je popustila Angela Merkel, Blic, 02. 07. 2012

22 Kazimirović M., Nemačka odustaje od politike štednje, Politika, 11.05.2012.

23 Bilderberg je nazvan po hotelu u holandskom selu Osterbek blizu Arnhema. Princ Bernhard bio je na čelu grupe od 1954. do 1975. Njegovu funkciju je od 1990. do 1998. obavljao britanski lord Piter Karington, koji je u to vreme bio angažovan i u rešavanje sukoba na području bivše Jugoslavije.

24 Lj. Ivanović, Klub moćnika većao o Balkanu, Vesti Online, 14. 06. 2011.

Frankfurtska grupa (*Groupe de Francfort*) deluje kao nova, bez demokratskih procedura postavljena centralna vlada evrozone i čigledno nije nikome odgovorna. Osnovni motiv za njihovo formiranje i delovanje je navodna nesposobnost političkih tela EU da pravovremeno dejstvuju, što po njima, predstavlja veću pretnju Evropi nego njena prezaduženost. Ova sinhronizovana grupa je u roku od nekoliko meseci na mesta demokratski izabranih premijera Grčke i Italije dovela "bankarske tehničare" koji nisu prošli kroz proceduru demokratskih izbora. Od sastanka G20 u Kanu 2011. novoformirana Frankfurtska grupa se javno identifikuje tim svojim elitnim imenom. Funkcioniše sprovodeći ono što želi, sa pozivom na (svoje interpretacije) tržišta kao osnovnog regulatornog mehanizam neoliberalnog kapitalizma, ignorišući pritom, ono što žele birači evrozone i evrozajednica kao celina. Nazivaju ih još i „Evropski politbiro“, samoizabrano su telo spremno da sruši svaku vladu koja se opire njihovim neoliberalnim ekonomskim strategijama. Sreću se prilikom susreta G20 i čine ga npr. nemački kancelar i francuski predsednik, direktor(ka) Međunarodnog montranog fonda, predsednik Evropske centralne banke, predsednik Evropske komisije, predsednik Evropskog saveta, evropski komesar za ekonomiju i monetarna pitanja, predsedavajući evropskih finansijskih ministara²⁵, ali i osobe koje su nekada zauzimale te pozicije.

Finansijsko-politički stručnjaci, ali i mediji poput italijanske „Stampe“, nemačkog „Cajta“ i britanskog „Gardijana“, ističu da je prekomerni, strogo gledano nedozvoljeni uticaj finansijskih lobija na politiku evropskih država – glavna tema rasprava o ekonomskoj budućnosti kontinenta. Naime, vodeći ekonomisti Starog kontinenta, mahom, prošli kroz „školu“ Goldmana Saks. „Puleni“ te američke investicione banke Goldman Saks zapravo „kroje“ finansijsku politiku npr. najuticajnije zemlje EUa Nemačke, umesto da to čine nemačka vlada i nadležna ministarstva²⁶.

VIZIJA EVROPE EVROPSKIH GRAĐANA

Svi nacionalni izbori u EUu održani u poslednje dve ili tri godine, bili su manje ili više očiglednog referendurnog karakera. Nepostavljeno ali vrlo podrazumevano „referendurno“ pitanje o dosadašnjoj ekonomskoj strategiji EU, dali su rezultate koji su ogledali atmosferu pobune protiv nasilja fiskalne strogosti i jasno su pokazali da su Evropljani protiv nje. Naime, partije koje predvode populističke i stranke koje promovišu proteste birača (koji su zahtevali fer društvo, smanjivanje ekonomskih nejednakosti, veće oporezivanje bogataša...²⁷), slave izborne pobede širom kontinenta. Francuski predsednik Sarkozy je jedanaesti lider evrozone koji nije izdržao demokratsku proveru otkako je kriza počela da tresu Stari kontinent a početak izlaska iz krize još uvek nije na vidiku. Njegov naslednik, Francois Oland otvoreno nastupa kao levičar, ne krijući da ne voli „nepristojno bogate ljude“. Često je ponavljao da mu najveći neprijatelj nije niko drugi do diktat finansijskih ustanova²⁸. Intenzitet odbacivanja ekonomskih mera i strategija otišao je do otvaranja pitanja mogućeg istupanja nekih država iz Unije, pa čak i do pitanja njenog raspada. Možda ipak, pravo pitanje nije da li se raspada Evropska Unija, već je pravo pitanje da li se raspada brak između kapitalizma i demokratije. Mnogi naime, smatraju da je u Evropi odigrao klasični puč, kapitalizam sa ljudskim licem je potisnut, a razvod kapitalizma neoliberalnog lika i sve

25 The Telegraph, Eurozone crisis: who is pulling the strings in Europe? Sunday 23 March 2014.

26 Kazimirović M., Sumnja da Goldman Saks diktira nemačku politiku, Politika, 28.02.2013.

27 Mišić M., Evropske izborne lekcije Americi, Politika, 09.05.2012.

Poraz Nikole Sarkozija u Francuskoj, grčko „ne“ vodećim partijama, odbacivanje konzervativno-liberalne koalicije na britanskim lokalnim izborima, pa i regionalni gubitak partije Angele Merkel. Ishod evropskih izbora se tumi i kao „pobuna protiv fiskalne strogosti“ koju je nametnuo dvojac „Merkozy“, tandem nemačke kancelarke i dosadašnjeg francuskog predsednika.

28 Šuvaković Z., Francusko proleće u evropskoj politici, Politika, 08.05.2012.

nemoćnije demokratije je postao stvarnost. Ritualni parlamenta i demokratije mogu da nastave da postoje, ali stvarnu moć donošenja odluka ima tzv. Frankfurtska grupa, mali krug koji upravljaju evropskom krizom od oktobra.2011. Radi se o grupi koja obara i postavlja vlade u zemljama koje posreću pod politikom koju im je sama EU nametnula. Tako je na primer, pod pritiskom Frankfurtske grupe koja usmerava evropsku sudbinu, španski premijer je napravio dostojanstveni salto mortale i usvojio neoliberalizam. Skupština je izglasala najstrože mere štednje, relativizovala zakon o radnim odnosima i izglasala izmene ustava po ugledu na nemački ustav, koji predviđa uravnoteženi budžet²⁹.

Zato politikolozi ukazuju da je rešenje ekonomske krize samo povod, a kriza političkog sistema razlog aktuelnih uspeha populista i ekstremista. „Demokratija je danas postala isuviše složena, za laika i prosečnog birača neprozirna, nedokučiva. Njen spori hod izaziva frustracije u biračkom telu. Vreme je da se razmisli o novim, jasnijim vidovima demokratskog odlučivanja koje bi, pre svega, dalo mogućnost biračima da neposredno (sa)učestvuju u vitalnim odlukama njihovih vlada.“ „Oni rade šta hoće, a ne šta narod želi” i „Volja naroda se uvažava samo u (pred) izbornim obećanjima“.³⁰

1. Sjedinjene evropske države: rešenje krize ili neodrživi centralistički fanatizam

Iako su zemlje Evropske unije još daleko udaljene od “Sjedinjenih država Evrope”, sa raznih strana se čuju glasovi da je dalji rad na produbljivanju integracija³¹ jedan od neminovnih pravaca razvijanja i sazrevanja Evropske Unije. Potrebno je da se izgrade Sjedinjene evropske države sa Evropskom komisijom kao vladom i sa dva doma, Evropskim parlamentom i Senatom zemalja članica u Briselu. Po mnogima raznih političkih strana i boja, to je jedini izbor, nikakve reforme - već samo Sjedinjene evropske države. Tu se međutim, kao prepreka javlja i nemačka doktrina o tzv. relativnoj konačnosti evropskog projekta, po kojoj neka buduća (evropska) federacija neće i ne sme nikada smeti da bude uzeta kao povod za degradaciju nacionalnih država u evropske pokrajine³². U tom svetlu, jasno je da će i nacionalni izbori i izbori za evropske institucije moraju da donesu odluku da li su za ili protiv - “Sjedinjenih evropskih država”.

Osim pomenute doktrine o konačnosti evropskog projekta, rasprostranjeno je i uverenje da će Britanci reći “ne” onome što percipiraju kao “centralistički fanatizam”, u situaciji postojanja sve većeg jaza između Evrope, posvećene sve kompaktnijoj uniji, i Velike Britanije, koja teži smanjenju ovlašćenja Brisela.³³

2. Ekstremizmi nacionalističkog i separatističkog tipa, britanski brixit³⁴, Belgija, Škotska, Katalonija, Venecija, Južni Tirol, Ukrajina

Nasuprot evrocentrističkim tendencijama, stoje sve jači separatizmi i Evropa bi mogla da se suoči sa novim talasom ekstremizma i nacionalizma ukoliko se ne reše aktuelni ekonomski problemi, pre svega u evrozoni. Evropska unija mogla bi znatno da promeni svoje granice i smanji broj stanovnika za oko 13 i po miliona, i to već krajem ove, 2014. godine ukoliko se od svojih

29 Kuloglu S., Pitaj Merkel kada će izbori, 13.12.2011.

30 Kazimirović M., „Ustanak” birača u Evropi, Politika, 23.05.2012.

31 Tanjug, Fišer: EU daleko od “Ujedinjenih država Evrope”, Blic, 11. 06. 2012

32 Kazimirović M., Oproštaj od evropskog jedinstva, Politika, 25.06.2013.

33 Srna, EU prerasta u “Sjedinjene evropske države”, Blic, 09. 01. 2014.

34 Izlazak Britanije iz EU već popularno nazvan brixit.

matičnih država otcepe Škotska³⁵ i Katalonija³⁶. Brisel ne želi da se meša u unutrašnje stvari Španije, dok Berlin i London čute na poziv da podrže referendum o nezavisnoj Kataloniji kojoj je Brisel stavio do znanja da nova država ne može automatski biti članica EU³⁷.

Priprema Katalonije za otcepljenje nema veze sa legalnim španskim sistemom, ali možda ni sa političkom voljom Katalonaca, već možda najviše sa političkom voljom jednog dela tamošnjih stranaka³⁸. Pedeset i dva procenta stanovnika Katalonije je za nezavisnu državu, sedam od deset smatra da mora da im se pruži pravo da se o tome izjasne, dok bi se samo 24 odsto izjasnilo protiv³⁹. Ipak, narodna volja se jasno i javno videla u masovnim akcijama kojima se podržava katalonski separatizam, kao što je bio ljudski lanac od oko 400.000 aktivista koji su, držeći se za ruke, formirali 400 kilometara dugu povorku od Pirineja na severu do Valensije na jugu, kroz 86 gradova i mesta u severoistočnoj španskoj provinciji. Tu akciju je katalonska vlast osmislila po ugledu na slični protestni igrokaz Estonije, Letonije i Litvanije, koje su 1989. zahtevale otcepljenje i nezavisnost od SSSR-a. Ali po Ustavu Španije, izjašnjavanje o pitanjima koja se tiču cele države može da se organizuje samo na teritoriji cele zemlje, nikako u pojedinim regionima.

Venecija: Nezavisnost ili smrt. Veliki deo venetskog stanovništva i italijanskog severa već je dugo nezadovoljan odnosom centralne vlasti prema bogatom severu. Oko 3,8 miliona stanovnika sa pravom glasa u regiji Veneto – koja obuhvata sedam provincija: Belunu, Padovu, Rovigo, Treviso, Veneciju, Veronu i Vičencu – pozvano je da počev od 16. marta 2014. na četvorodnevnom referendumu odluči da li će se na kartama Evrope ponovo pojaviti ime Republike Venecije, a na jarbolima zastava mletačkog lava. Paralelno, birači odlučuju i o budućem članstvu novoproglašene države u EU i u NATO-u. Nije bilo mesta sumnji u ishod glasanja koje se sprovelo s motom „Nezavisnost ili smrt”. Dve trećine Venecijanaca sa pravom glasa – oko 65 odsto od 3,8 miliona birača – glasalo je za otcepljenje od Rima, napuštanje EU i NATO-a. Venecijanska pokrajinska vlada i pristalice otcepljenja kažu da dve trećine članica EU broji manje od deset miliona stanovnika, a među komšijama su suverena Austrija sa osam miliona stanovnika, odnosno nezavisna Slovenija sa jedva dva⁴⁰.

Južni Tirol. Tirołci odavno priželjkuju da se Južni Tirol otcepi od Italije i vrati u sastav „ceovitog Tirola”. Ističu da je Južni Tirol nasilno pripojen Italiji po svršetku Prvog svetskog rata⁴¹.

Ukrajina. Borba za Ukrajinu – to je u najvećem stepenu borba za to kako će izgledati ta nemačko-ruska Evropa. U Rusiji su odavno shvatili da je Nemačka glavni pregovarač u EU. Druge članice Evropske unije u tom pogledu našle su se u senci⁴²

Belgija se sve više konfederalizuje da se ne bi potpuno raspala. Ona je sredinom oktobra 2011. godine preživela još jednu ustavnu reformu na osnovu koje ova država sve više liči na Švajcarsku konfederaciju. Od 1970. godine, šestom po redu reformom državnog ustrojstva, Belgija je izvršila dodatni transfer moći sa saveznog nivoa na nivo Flandrije, Valonije i Brisela⁴³

Brixit. Britanci stariji od 60 godina su najvećim delom evroskeptični, dok su mladi od 18 do 24 godine proevropski orijentisani. Britanski odgovor na evrocentrističke tendencije je

35 Britanija dobro funkcioniše? Zašto je razbijati?, rekao je Kameron. Šta čeka Škotsku – ako izglasa nezavisnost, 12.02.2013.

36 Šuvaković Z., Madrid razočarao Škote, London preti Kataloniji, Politika, 30.11.2013.

37 Šuvaković Z., Katalonija bez međunarodne podrške za otcepljenje, Politika, 10.01.2014.

38 Šuvaković Z., Katalonska priprema za otcepljenje, Politika, 14.04.2013

39 Šuvaković Z., Pregrejana kampanja za katalonsku nezavisnost, Politika, 12.09.2013.

40 Kazimirović M., Venecija pred izborom: „nezavisnost ili smrt”, Politika, 18.03.2014.

41 Kazimirović M., Venecija pred izborom: „nezavisnost ili smrt”, Politika, 18.03.2014.

42 Samardžija S., Istočna strana - Centar Evrope klizi na – istok, Politika, 17.03.2014.

43 N. R., Belgija sve više liči na Švajcarsku konfederaciju, Politika, 14.04.2013

odbacivanje te ideje kao nefer uvođenja novih pravila igre koje nisu postojale na početku. "Hajde da zamislimo Evropu kao fudbalski klub. Pridruži smo se da igramo fudbal se, i sada nam ne možete reći – hajde da igramo ragbi."⁴⁴

Žilava dinamičnost EUa. Evropa je dostigla kritičnu tačku razvoja. Pred Evropom je ili moguća dezintegracija ili prilika da ostvari mnogo dublju unutrašnju integraciju. Ako prevagnu oni političari koji hoće malu Evropu, odnosno zbir nacionalnih egoizama, škrtu i nesolidarnu Evropu, ona će izgubiti svoj prestiž i postaće samo zanimljiv muzej za turiste iz sveta. Evropa će uspeti da ispliva iz košmara, sa očuvanim evrom, čak i ako jedna ili dve zemlje budu napustile evrozonu⁴⁵, ili se jedna ili dve provincije odvoje od svojih državnih matica, ali za to je izgleda neophodan transfer suvereniteta. Naime, ako Evropa želi čvrstu fiskalnu zajednicu sa desetogodišnjim razvojnim planom, dalji transfer suvereniteta je neizbežan.⁴⁶ To podrazumeva nadzor nad bankama, tj. stavljanje banaka pod direktni nadzor Brisela nezaobilazna mera, ali i osnivanje fonda za sanaciju dugova. hitno uvođenje novih poreza i poreskih izmena⁴⁷. Pominje se i dogovor o osnivanju investicionog fonda za oživljavanje privrede sa budžetom od 130 milijardi evra, kao i o novim finansijskim strukturama Unije. Otvoreno je pitanje kakvu će Evropu hteti moćnici iz senke, npr. Bilderberg klub i/ili Frankfurtska grupa, imajući u vidu da je Bilderberg klub svetskih moćnika, neformalna organizacija političara, predstavnika vojnoindustrijskog sektora, bankara, poslovnih ljudi, dok Frankfurtska grupa ima faktičku, aktuelnu moć da preuzme kontrolu nad masivnim nadnacionalnim aparatom koji raspolaže stotinama i hiljadama milijardi evra i da tako zavlada celim kontinentom "država nacija" u ime evropskog jedinstva.

Srbija. Istovremeno dok dve trećine građana Evropske unije ne veruje u njen opstanak, polovina Srba glasala bi za EU, 24 odsto bilo bi protiv, 19 ne bi glasalo i osam odsto ne zna kako bi glasalo. Istraživanje je uradila Kancelarija za evropske integracije početkom jula, i iz njega se vidi da je za 42 odsto građana članstvo u EU dobro, za 25 odsto je loše, a za 32 odsto ni dobro ni loše. Postoji čvrsto jezgro pristalica EU i njih je više od 40 odsto. Ako bi bio održan referendum, velika većina bi bila za EU. To je trenutno raspoloženje⁴⁸.

LITERATURA

1. Balibar Etienne, 2011, Nasilje i civilnost, Centar za medije i komunikacije, Beograd, Multimedijalni institut, Zagreb, str 13.
2. Baron Koen Sajmon, 2012, Pihologija zla, Clio, Beograd.
3. Galtung Johan, A Theory of Civilization – Overcoming Cultural Violence
<http://www.transcend.org/tup/index.php?book=22>
4. Galtung Johan, A Theory of Conflict
<http://www.transcend.org/tup/index.php?book=20>
5. Magnani Lorenzo, 2011, Understanding Violence, Springer-Verlag Berlin, Heidelberg.

44 Živić P., Kocka je bačena, Vreme 1152, Januar 2013

Ukoliko Konzervativna stranka pobedi na sledećim izborima 2015. godine, britanski premijer Dejvid Kameron najavio je da će građanima ponuditi referendum o izlasku Velike Britanije iz Evropske unije. Premijer je u govoru u Londonu priznao da je razočaranje javnosti u EU „najveće do sada“ i ukazao da treba preispitati uslove članstva Velike Britanije u EU, o čemu stav treba da kažu i građani. Cvejić B., Glasanje o izlasku Britanije iz EU 2015. Danas,

45 Vujić T., Davos: Rastuća nejednakost ugrožava svet, Politika, 23.01.2013.

46 Što se tiče ulaska Srbije u to "bogato" i dobro organizirano društvo stavovi su podeljeni

47 Kazimirović M., Fiskalni meč Montija i Merkelove, Politika, 27.06.2012

48 Anojić I., Građani više žele EU nego što veruju u nju, Politika 26 avgust 2013, 7

6. Mojsi Dominik, 2012, Geopolitika emocija, Kako kulture straha, poniženja i nade utiču na oblikovanje sveta, Clio, Beograd, str 27.

Medijski izvori

1. Anojčić Ivana, Gradani više žele EU nego što veruju u nju, Politika 26 avgust 2013, str 7 <http://www.politika.rs/rubrike/tema-dana/Gradjani-vise-zele-EU-nego-sto-veruju-u-nju.lt.html>
2. Cvejić B., Glasanje o izlasku Britanije iz EU 2015. http://www.danas.rs/danasrs/svet/globus/glasanje_o_izlasku_britanije_iz_eu_2015.12.html?news_id=254743
3. Ivanović, Klub moćnika većao o Balkanu, Vesti Online, 14. 06. 2011. <http://www.vesti-online.com/Vesti/Svet/143856/Klub-mocnika-vecao-o-Balkanu->
4. Kazimirović Miloš, Švajcarci izglasali ograničenje imigracije, 10.02.2014. <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Svajcarci-izglasali-ogranicenje-imigracije.sr.html>
5. Kazimirović Miloš, Nemačka odustaje od politike štednje, 11.05.2012. <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Nemacka-odustaje-od-politike-stednje.sr.html>
6. Kazimirović Miloš, Pariz postavlja nove uslove, 01.05.2012. <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/217032.sr.html>
7. Kazimirović Miloš, „Ustanak” birača u Evropi, objavljeno: 23.05.2012. <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Ustanak-biraca-u-Evropi.sr.html>
8. Kazimirović Miloš, Sumnja da Goldman Saks diktira nemačku politiku, Politika, 28.02.2013. <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Sumnja-da-Goldman-Saks-diktira-nemacku-politiku.sr.html>
9. Kazimirović Miloš, Venecija pred izborom: „nezavisnost ili smrt”, 18.03.2014. <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Venecija-pred-izborom-nezavisnost-ili-smrt.sr.html>
10. Kazimirović Miloš, Ultimatum EU Švajcarskoj, 23.01.2013. <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Ultimatum-EU-Svajcarskoj.sr.html>
11. Kazimirović Miloš, Švajcarska i EU zatvaraju vrata strancima, 26.04.2013. <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Svajcarska-i-EU-zatvaraju-vrata-strancima.sr.html>
12. Kazimirović Miloš, Oprostaj od evropskog jedinstva, 25.06.2013. <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Oprostaj-od-evropskog-jedinstva.lt.html>
13. Kazimirović Miloš, Nemci se plaše krize, 14.08.2013. <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Nemci-se-plase-krize.sr.html>
14. Kazimirović Miloš, Fiskalni meč Montija i Merkelove, objavljeno: 27.06.2012 <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Fiskalni-mec-Montija-i-Merkelove.sr.html>
15. Kuloglu Stelios, Pitaj Merkel kada će izbori, 13.12.2011. <http://pescanik.net/2011/12/pitaj-merkel-kada-ce-izbori/>
16. Kuljić Todor, Levi i desni evroskepticizam, 07.02.2013. <http://www.politika.rs/rubrike/ostali-komentari/248282.sr.html>
17. Korupcija EU košta 120 milijardi evra godišnje, 03.02.2014. <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Korupcija-EU-kosta-120-milijardi-evra-godisnje.sr.html>

18. Mišić Milan, Evropske izborne lekcije Americi, 09.05.2012.
<http://www.politika.rs/rubrike/Svet/217976.sr.html>
19. N. R., Belgija sve više liči na Švajcarsku konfederaciju, 14.04.2013
<http://www.politika.rs/rubrike/Tema-nedelje/Izazovi-regionalizacije--Srbija-i-Evro-pa/254791.sr.html>
20. Pajin Dušan, Stogodišnjica ideje o Evropskoj uniji – 1914–2014. 07.03.2014.
<http://www.politika.rs/rubrike/Sta-da-se-radi/Stogodisnjica-ideje-o-Evropskoj-uni-ji-19142014.sr.html>
21. Pavlović–Stamenić Jasmina, Merkelova: Grčku nije trebalo pustiti u evrozonu, 29.08.2013
<http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Merkelova-Grcku-nije-trebalo-pustiti-u-evrozonu.sr.html>
22. Pavlović–Stamenić Jasmina, Neizvestan dogovor Grka sa „trojkom”, 06.07.2013
<http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Neizvestan-dogovor-Grka-sa-trojkom.lt.html>
23. Radičević Nenad, RAZGOVOR NEDELJE: TARIK ALI, pisac
Evropa je mrtav kontinent, 10.11.2013.
<http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Evropa-je-mrtav-kontinent.sr.html>
24. Ren Oli, Kriza je ojačala Evropsku uniju, Blic, 27. 06. 2012.
<http://www.blic.rs/Vesti/Tema-Dana/330310/Oli-Ren-Kriza-je-ojacala-Evropsku-uniju>
25. Samardžija Slobodan, ISTOČNA STRANA - Centar Evrope klizi na – istok, 17.03.2014.
<http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Centar-Evrope-klizi-na-istok.sr.html>
26. Srna 22. 01. 2013 Holandanin Dejselblum na čelu Evrogrupe
<http://www.blic.rs/Vesti/Svet/363821/Holandjanin-Dejselblum-na-celu-Evrogrupe>
27. Srna, EU prerasta u „Sjedinjene evropske države”, 09. 01. 2014.
<http://www.blic.rs/Vesti/Svet/433223/EU-prerasta-u-Sjedinjene-evropske-drzave>
28. Stojković Jasna, Kako je popustila Angela Merkel, 02. 07. 2012
<http://www.blic.rs/Vesti/Svet/331100/Kako-je-popustila-Angela-Merkel>
29. Šta čeka Škotsku – ako izglasa nezavisnost, 12.02.2013.
<http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Sta-ceka-Skotsku-ako-izglasa-nezavisnost.sr.html>
30. Sto se tice ulaska Srbije u to' bogato" i dobro organizirano drustvo stavovi su podeljeni
<http://www.politika.rs/rubrike/Svet/217667.sr.html>
31. Šuvaković Zorana, Francusko proleće u evropskoj politici, 08.05.2012
<http://www.politika.rs/rubrike/Svet/217865.sr.html>
32. Šuvaković Zorana, Samo solidarna Evropa ima budućnost 24/02/2013
<http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Samo-solidarna-Evropa-ima-buducnost.sr.html>
33. Šuvaković Zorana, Madrid razočarao Škote, London preti Kataloniji, 30.11.2013.
<http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Madrid-razocarao-Skote-London-preti-Kataloniji.sr.html>
34. Šuvaković Zorana, Katalonija bez međunarodne podrške za otcepljenje, 10.01.2014.
<http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Katalonija-bez-medjunarodne-podrske-za-otcepljenje.sr.html>
35. Šuvaković Zorana, Katalonska priprema za otcepljenje, 14.04.2013
<http://www.politika.rs/rubrike/Tema-nedelje/Izazovi-regionalizacije--Srbija-i-Evro-pa/254789.sr.html>
36. Šuvaković Zorana, Pregrejana kampanja za katalonsku nezavisnost, 12.09.2013.
<http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Pregrejana-kampanja-za-katalonsku-nezavisnost.sr.html>

37. Tanjug, EU usvojila reforme sektora telekomunikacija i ukida roming, 12/09/2013
<http://www.politika.rs/rubrike/Svet/EU-usvojila-reforme-sektora-telekomunikacija-i-ukida-roming.sr.html>
38. Tanjug, Fišer: EU daleko od „Ujedinjenih država Evrope”, 11. 06. 2012
<http://www.blic.rs/Vesti/Svet/327877/Fiser-EU-daleko-od-Ujedinjenih-drzava-Evrope>
39. The Telegraph, Eurozone crisis: who is pulling the strings in Europe? Sunday 23 March 2014
<http://www.telegraph.co.uk/finance/financialcrisis/8880766/Eurozone-crisis-who-is-pulling-the-strings-in-Europe.html>
40. Vujić Tanja, U kakvom je stanju Evropska unija, 07.04.2013.
<http://www.politika.rs/rubrike/Tema-nedelje/U-kakvom-je-stanju-Evropska-unija/Optimisti-bez-recepta-za-ekonomski-oporavak.sr.html>
41. Vujić Tanja, Novi recept MMF-a za krizu u EU, 28.11.2013.
<http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Novi-recept-MMF-a-za-krizu-u-EU.sr.html>
42. Vujić Tanja, EU tek na pola puta izlaska iz krize, 16.08.2013.
<http://www.politika.rs/rubrike/Svet/EU-tek-na-pola-puta-izlaska-iz-krize.sr.html>
43. Vujić Tanja, Bez posla 6,2 miliona Španaca, 26.04.2013.
<http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Bez-posla-62-miliona-Spanaca.sr.html>
44. Vujić Tanja, Davos: Rastuća nejednakost ugrožava svet, 23.01.2013.
<http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Davos-Rastuca-nejednakost-ugrozava-svet.sr.html>
45. Živić Petar, Kocka je bačena, Vreme 1152, Januar 2013
<http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1095625>